

Νεοελληνική, γλώσσα χωρίς ελπίδα

Η γλώσσα που μιλάμε και γράφουμε είναι ένα σαραβαλάκι χωρίς ελπίδα. Δεν επιδέχεται ούτε επισκευή, ούτε βελτίωση. Μάταιος κόπος. Είναι ένα εθνικό κειμήλιο που θα έπρεπε να φιγουράρει στην προθήκη κάποιου γλωσσολογικού μουσείου και όχι να κατέχει δεσπόζουσα θέση στην καθημερινή μας ζωή. Το λέω με πόνο ψυχής, αλλά δεν της αξίζει. Είναι μια γλώσσα τελειωμένη από καιρό, που αντί για καλό μας κάνει ζημιά. Μας κρατά δέσμιους, αιώνες τώρα, μ' ένα χαλκά στο χόμα και δεν μας αφήνει να απογειωθούμε. Μας αναγκάζει να τη μελετάμε σε όλη μας τη ζωή, για να τη μάθουμε. Ποια; Τη ...μητρική μας γλώσσα! Χάνουμε το χρόνο μας, χωρίς τελικά να επιτύχουμε πολλά πράγματα, για κάτι που οι άλλοι λαοί το μαθαίνουν χωρίς μεγάλο κόπο, απλώς με την καθημερινή συνομιλία και ανάγνωση και με τη συμβατική εκπαίδευση. Γενιές έρχονται και γενιές φεύγουν, αλλά το γλωσσικό μας πρόβλημα παραμένει πάντοτε ένα τέλμα, στο οποίο κυλιόμαστε όλοι, κολλημένοι στο βούρκο του.

"Εύχομαι να απελευθερωθεί", λέει για τη γλώσσα μας και ο γνωστός κριτικός θεάτρου και φιλόλογος Κ. Γεωργουσόπουλος, "πριν γίνει δημοτική για το μουσείο των κέρινων ομοιωμάτων".

Τι είδους απελευθέρωση όμως μπορεί να υπάρξει; Αν υπήρχε διέξοδος, τόσοι και τόσοι σοφοί που ασχολήθηκαν με το θέμα, ανά τους αιώνες, θα την είχαν ανακαλύψει. Είναι φανερό ότι λύση δεν θα υπάρξει, τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα. Μόνο μακροπρόθεσμα, μετά από νέους αιώνες, μπορούμε να

ελπίζουμε ίσως – αν δεν μας προλάβουν άλλα γεγονότα – σε κάτι καλύτερο, σε μια βελτίωση απλώς, κι αυτή για ορισμένους τομείς του προβλήματος, με κάποια λειτουργία των γλωσσικών νόμων. Θα παραμένουμε πάντα κομπάρσοι μεταξύ των λαών, οι περισσότεροι από τους οποίους δεν χρειάζονται να χάσουν χρόνο και να κοπιήσουν για να μάθουν ικανοποιητικά τη μητρική τους γλώσσα.

Σε μας, τα προβλήματα είναι αξεπέραστα και μόνο με την προσωπική, κοπιαστική μελέτη τιθασεύονται σε κάποιο βαθμό από τους λίγους, οι οποίοι όμως χάνουν έτσι πολύτιμο χρόνο, από την σύντομη ζωή τους, σε μια στείρα "μόρφωση", χωρίς να μπορούν να βοηθήσουν τους πολλούς, που μένουν πάντα αποτελεσματώμενοι στους βάλτους της γλωσσικής "σχιζοφρένειας", όπως την χαρακτηρίζει ο προαναφερόμενος κριτικός, αλλά και ο συγγραφέας Ν. Φωκάς.

Πραγματική Βαβυλωνία επικρατεί σε όλους τους τομείς της γλώσσας, κυρίως όμως στη "γραμματική" της καθομιλούμενης, η οποία δεν έχει ούτε μπορεί να έχει δική της γραμματική, γι' αυτό και ακολουθεί τη γραμματική της αρχαίας, την οποία δεν μαθαίνεις σήμερα από τη μάνα σου κι από τους γύρω σου, που υποτίθεται ότι σου μαθαίνουν την μητρική σου γλώσσα, αλλά εξαρχής από τους δασκάλους σου, βιδωμένους χρόνια και χρόνια στα θρανία. Δασκαλική επομένως και όχι μητρική πρέπει να λέγεται η σημερινή μας γλώσσα, γιατί τέτοια είναι. Ή τουλάχιστον... δασκαλομητρική.

Ο Ψυχάρης, που ατύχησε να είναι από τους πρωτοπόρους του δημοτικισμού, με αποτέλεσμα να παρατραβήξει το σχοινί, να παρεξηγηθεί και να μαρτυρήσει κυριολεκτικά, σαν "μαλλιάρός", στα χέρια των καθαρευουσιάνων, λέει εύστοχα στα "Ρόδα και Μήλα" (1908, τ. Ε' σ.164) για το παιδί, ότι "τη γλώσσα του δεν έχει κανένας ανάγκη να του τη μάθει σκολείο. Τη μαθαίνει σπίτι του."

Τότε βέβαια τα σχολεία δίδασκαν την καθαρεύουσα από την αρχή, σαν ξένη γλώσσα, λέγοντας τα αυγά *ωά* και τα κουκιά *κυάμους*, όπως λέει ο ίδιος. Αλλά και σήμερα δεν άλλαξε πολύ η κατάσταση, γιατί σαν ξένη γλώσσα κοπιάζουμε να μάθουμε τα ελληνικά στα σχολεία, όσοι θέλουμε να εκφραζόμαστε "σωστά" και λόγια, μαθαίνοντας τα "σπουδαία" ότι πρέπει να λέμε *ο άνθρωπος, του ανθρώπου*, αλλά όχι *οι άνθρωποι*, όπως λέει ίσως η μάνα μας. Και σήμερα, δηλαδή, οι Έλληνες τη γλώσσα μας δεν τη μαθαίνουμε, ούτε είναι δυνατό, λόγω της ανεπάρκειάς της, να τη μάθουμε, στο σπίτι, αλλά στο σχολείο, όπου όμως προσπαθούμε να μάθουμε μια πιο "σουλουπωμένη" γλώσσα, η οποία τελικά αποδεικνύεται και αυτή ανεπαρκής στην πράξη. Τι συμβαίνει;

Τι λένε οι ειδικοί

Το πρόβλημα ουσιαστικά το έχουμε στο βασικό σημείο, στο παιδί. Στην εποχή δηλαδή που ο άνθρωπος βρίσκεται σε ηλικία μάθησης και βιολογικής ανάπτυξης και ωρίμανσης του εγκεφάλου του. Τότε είναι που το Ελληνόπουλο δυσκολεύεται να θεμελιώσει άνετα, ελεύθερα, χωρίς προβληματισμούς και αναστολές, τη γλωσσική του μόρφωση. Τότε είναι που η ανεπαρκής μας γλώσσα βάζει οριστικά φρένο στην επέκταση των γνώσεών του, πέρα από τα καθημερινά και τετριμμένα, για να μπορέσει αύριο να ξεχωρίσει από κάποιους αλλόγλωσσους, αν όχι από όλους. Οι γλωσσικές δυσκολίες, σ' αυτή την κρίσιμη ηλικία, αποτελούν τραγικούς ανασταλτικούς παράγοντες, για την ομαλή ανάπτυξη της σκέψης και τη διαμόρφωση των λειτουργιών του εγκεφάλου που την επιτελούν.

Αν και μόλις τώρα οι επιστήμονες αρχίζουν να εισέρχονται στα μυστήρια της λειτουργίας της σκέψης, έχουν παρατηρήσει –σε έρευνες υψίστης σπουδαιότητας, που ίσως να γί-

νονται τόσο μυστικά ώστε να διαρρέουν ελάχιστες μόνο λεπτομέρειες— ότι πολλοί "δίαυλοι" μεταξύ των νευρώνων του εγκεφάλου, σε περίπτωση αχρησίας τους στη διάρκεια της διαδικασίας της ωρίμανσης του εγκεφάλου, ατροφούν, με αποτέλεσμα να υπολειπوغούν, και να υπολειπوغούν για πάντα. Όταν δηλαδή παραμείνουν αχρησιμοποίητα, ως την κρίσιμη ηλικία της ωρίμανσης του εγκεφάλου, ορισμένα από τα "κανάλια" σκέψης, ή αλλιώς ορισμένοι από τους σημαντικούς συνδυασμούς διασυνδέσεων νευρώνων που δημιουργούν τη σκέψη, αναπτύσσουν την κριτική ικανότητα και διαμορφώνουν τα συναισθήματα (διότι και αυτά στον εγκέφαλο παράγονται), περιέρχονται σε μεγάλη αδράνεια. Χάνονται σχεδόν για πάντα, για τη λειτουργία του εγκεφάλου.

Με την ολοκλήρωση όμως της ωρίμανσης του νου, έρχεται και η αποκρυστάλλωση της προσωπικότητας του ανθρώπου, κάτι που δεν θα αλλάξει ποτέ πια σημαντικά στη ζωή του. Κι αυτό διότι όσα θεμελιακά λειτουργικά στοιχεία πρόλαβαν να διαμορφωθούν, ως την ώρα της ωρίμανσης, οριστικοποιούνται και αποτελούν πλέον τα μόνιμα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας κάθε ανθρώπου. Με άλλα λόγια, ο άνθρωπος ενδεχομένως δεν μπορεί πια να κάνει ορισμένους συλλογισμούς, ούτε να ακολουθήσει ορισμένους λογικούς συνειρμούς ή να νιώσει ορισμένα εκλεπτυσμένα συναισθήματα, διότι οι διάυλοι μεταξύ των νευρώνων που θα μπορούσαν να βοηθήσουν για τις λειτουργίες αυτές, έχουν "ατονήσει". Κάποιοι σημαντικοί συνδυασμοί παραστάσεων δεν μπορούν πλέον να πραγματοποιηθούν και ορισμένα ευγενή συναισθήματα δεν μπορούν να αναπτυχθούν, με αποτέλεσμα να παραμένει φτωχός ο πνευματικός και ο ψυχικός κόσμος του ανθρώπου.

Τα παραπάνω δίνουν ενδεχομένως εξήγηση στους λόγους για τους οποίους οι άνθρωποι συμβαίνει να έχουν τόσο μεγάλες συναισθηματικές και διανοητικές διαφορές μεταξύ τους,

ώστε να γίνονται άλλοι ευαίσθητοι και άλλοι σκληροί και αναίσθητοι, άλλοι σοφοί και άλλοι μετριότητες κι ακόμα παρακάτω, άλλοι να βλέπουν κάτι "άσπρο" και άλλοι να βλέπουν το ίδιο πράγμα "μαύρο". Συζητάς με κάποιον και του λες κάτι λογικό και αυταπόδεικτο, που μπορεί να το έχει βιώσει και ο ίδιος και αντιλαμβάνεσαι ότι δεν καταλαβαίνει. Όσο κι αν προσπαθήσεις να του το εξηγήσεις, είναι αδύνατο να τον πείσεις και απορείς και διερωτάσαι γιατί να μη καταλαβαίνει ή να μη θέλει να καταλάβει ή να μη μπορεί να καταλάβει, σαν να έχει άλλο σύστημα λογικής.

Κάτι ανάλογο μπορεί να συμβαίνει και σε ολόκληρες κοινωνικές ή εθνικές ομάδες, όπως είναι σήμερα σε μας οι Τσιγγάνοι, με την ως χθες πλήρη κοινωνική τους απομόνωση, αλλά και οι ευρωπαϊκοί λαοί, πριν από τον εκπολιτισμό τους, που τους οδήγησε σιγά-σιγά στα κορυφαία σημερινά τους πολιτισμικά επίπεδα. Τότε, οι τελευταίοι αυτοί, παρά το γεγονός ότι είχαν το ίδιο μυαλό όπως και τώρα, δεν μπορούσαν να ξεφύγουν από την βαρβαρότητά τους, διότι, σύμφωνα με τα παραπάνω, πολλά σημαντικά κανάλια διασυνδέσεως νευρώνων του εγκεφάλου τους βρίσκονταν σε αδράνεια, κάτι που περιόριζε τη σκέψη τους. Μόλις "φωτίστηκαν" από τις νέες για αυτούς ιδέες που περιείχαν τα συγγράμματα των αρχαίων Ελλήνων, δραστηριοποιήθηκαν, γενιά με γενιά, οι αδρανοποιημένοι στους παλαιότερους, νευρώνες και έγιναν ξαφνικά άλλοι άνθρωποι, σε σημείο που οι βάρβαροι να ξεπεράσουν τους Έλληνες, οι οποίοι βρεθήκαμε τελικά στην κατώτερη ευρωπαϊκή μορφωτική κλίμακα, νικημένοι, εξαιτίας του γλωσσικού μας προβλήματος, που οδήγησε το μυαλό μας στην αντίθετη διαδικασία του εκφυλισμού.

Για να συντελεστεί η βαθμιαία αυτή αλλαγή στους δυτικούς χρειάστηκε να μάθουν τα αρχαία ελληνικά σαν ξένη γλώσσα, προκειμένου να μελετήσουν τα πρωτότυπα των αρ-

χαίων κειμένων, αφού προηγουμένως εντυπωσιάστηκαν από τις έστω και κακές μεταφράσεις που υπήρχαν στη λατινική, με την οποία είχαν την πρώτη επαφή, μια και στις δικές τους γλώσσες δεν υπήρχαν ούτε μεταφράσεις, ούτε δυνατότητα μετάφρασης ακόμα, λόγω της λεξικής τους πενίας. Έτσι λειτούργησαν, από γενιά σε γενιά, όλο και περισσότερες και περιπλοκότερες διασυνδέσεις νευρώνων, σε όλο και περισσότερα άτομα, αναβαθμίζοντας την εγκεφαλική τους λειτουργία. Παράλληλα, αναβαθμίζονταν και οι γλώσσες τους, με τον εμπλουτισμό τους από την λατινική και την ελληνική, για να φθάσουν τελικά στα σημερινά τους επίπεδα.

Η σκέψη, φυσικά, λειτουργεί μόνο με τις λέξεις, με τη γλώσσα και με το προσωπικό λεξιλόγιο του καθενός μας, με τις δικές μας παραστάσεις, που όπως φαίνεται έχουν ένα ή περισσότερα κρίσιμα χρονικά όρια ανάπτυξης και εμπλουτισμού στην παιδική και εφηβική ηλικία. Μετά την ηλικία αυτή δεν μπορούν να δημιουργηθούν ορισμένα συγκεκριμένα κανάλια συλλογισμών, παρά μόνο εκείνα που επιτρέπει η κατάσταση που έχει παγιωθεί στον εγκέφαλό μας, ο οποίος αποτελεί το μεγαλύτερο θαύμα του κόσμου, δυνάμενος να αγγίξει τα όρια του θεϊκού, υπό ορισμένες προϋποθέσεις.

Ο νους του ανθρώπου έχει πράγματι απέραντες δυνατότητες, που παραμένουν ακόμα ανεκμετάλλευτες. Το κλειδί είναι η γλώσσα, που αποτελεί το μοναδικό μέσο αξιοποίησης του νου και λειτουργίας και έκφρασης της σκέψης, κάτι σαν το software του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Χωρίς λογισμικό, το κομπιούτερ, ως hardware, είναι άχρηστο. Το ίδιο σχεδόν άχρηστος είναι και ο εγκέφαλός μας, για τη σκέψη, χωρίς τη γλώσσα. Επίσης όσο πιο λεπτομερές και πλήρες είναι το λογισμικό, τόσο πιο αποτελεσματικό είναι το κομπιούτερ και όσο πιο ποιοτική είναι η γλώσσα, τόσο πιο πλούσια και αποτελεσματική είναι και η λειτουργία της σκέψης και του ψυχικού

κόσμου του ανθρώπου.

Δεν υπάρχει ψυχή μέσα στον εγκέφαλο, δεν υπάρχει πνεύμα, υπάρχει μόνο αυτό που ονομάζουμε ύλη, η εγκεφαλική ουσία. Ο εγκέφαλός σου, όπως και των άλλων ανθρώπων, μοιάζει με αχανή πόλη μέσα στη νύχτα, με δαιδαλώδεις δρόμους, άλλους φωτισμένους και άλλους θεοσκοτεινούς. Μόνο από τους φωτισμένους δρόμους μπορείς να περάσεις. Οι άλλοι, οι σκοτεινοί κι οι μισοφωτισμένοι, είναι αδιάβατοι για σένα και θα σου μείνουν άγνωστοι για πάντα, γιατί δεν έτυχε ή δε μπόρεσες να τους φωτίσεις αρκετά τον καιρό της οικοδόμησης της πόλης του μυαλού σου. Άλλες πιστώσεις όμως δεν χορηγούνται για έργα και οι "ηλεκτρολόγοι" του εγκεφάλου δεν θα ξαναγυρίσουν ποτέ πια σε σένα. Δουλεύουν αλλού. Νέους φωτισμένους δρόμους, νέες καλωδιώσεις μεταξύ νευρώνων μη περιμένεις. Ό,τι έγινε, έγινε την ώρα της "οικοδόμησης", όταν ήσουν παιδί και έφηβος.

Οι γλωσσολόγοι για το παιδί

Σύμφωνα με το διάσημο Αμερικανό γλωσσολόγο Chomsky το προτεινόμενο πρότυπο γλώσσας "πρέπει να έχει τέτοια μορφή που να μπορεί να μαθευτεί από τα παιδιά, χωρίς απευθείας διδασκαλία (Chomsky, 1959). Και μάλιστα η εικασία που στηρίζει όλον τον επιστημονικό άξονα της θεωρίας είναι ότι τα παιδιά δεν μπορεί να μαθαίνουν τη γλώσσα από το περιβάλλον τους, εφόσον ο προφορικός λόγος τον οποίο ακούν είναι αδόμητος, ελλειμματικός, πλήρης λαθών κτλ., αλλά την «κατακτούν» δια μέσου της γνώσης των κανόνων με την οποία είναι προικισμένα." ("Μια Πολυεπιστημονική Θεώρηση της Γλώσσας", Μαριάννα Κονδύλη, σελ. 179).

Ακριβώς, "αδόμητος, ελλειμματικός και πλήρης λαθών" είναι ο σύγχρονος ελληνικός λόγος, κάτι για το οποίο δεν